

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

A kompetencia-alapú pedagógusképzés regionális szervezeti, tartalmi és módszertani fejlesztése
a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem részvételével

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Fejlesztő neve:

ESZTERI ZSOLT

Tanóra / modul címe:

ÉREMMŰVESSÉG, AZ ÉREM MŰFAJI JELLEMZŐI, TERVEZÉS ÉS KIVITELEZÉS

1. Az óra tartalma – A tanulási téma bemutatása; A téma és a módszer összekapcsolásának indoklása:

Tehetséggondozás, technikai jártasság fejlesztése, önálló munkára nevelés, anyagismeret fejlesztése (gipszöntés folyamata és gipszjavítás), műtípusok sajátosságainak megértése, műfaji jellemzők felismerése.

Cél, hogy az alkotófolyamat teljes vertikumát végigélje a gyermek a tervezéstől a műtárgy megvalósulásáig.

A tananyag vagy téma megkívánja az elmélyült individuális alkotómunkát és az egyéni ritmusban haladást, ezért a tehetséggondozásnak, az előmenetel egyéni ritmusának a feladat kitűnően megfelel.

A probléma feldolgozása során divergens alkotói utak, lehetőségek nyílnak meg, ezért különösen alkalmas a feladat a tehetség kibontakoztatására.

(Figyelem! A tanóra vázlatát a mellékelt képanyag mappákkal együtt kell értelmezni.)

Kifejezések, elsajátítandó fogalmak:

Relief: dombormű, mely kiemelkedik a felhasznált anyag síkjából a térbe.

A **dombormű** (relief) olyan szobrászati vagy iparművészeti mű, mely alacsony plasztikával emelkedik ki egy alap síkról a térbe. Anyaga lehet, kő, fém, fa, elefántcsont, agyag, műanyag. Ha az adott lapba belevésik az üzenetet vagy ábrát, akkor mélydomborműről beszélünk.

A domborművek típusai:

Lapos dombormű: a relief éppen csak kiemelkedik az anyagból, kiváló példa erre Tutanhamon és feleségének domborműve, mely a fáraó trónszékének háttámláját ékesíti. Kr. e. 1330 körül készült aranyozott és festett fafaragás.

Félmagas dombormű: anyagának alijából ritmikusan kiemelkedő dombormű, a szarkofágok, diadalívek, obeliszkek, templomok reliefjei gyakorta ezt mutatják. Gyakran képes formában mondják el a legendákat, a harci cselekményeket vagy a szentek életét az írástudatlan embereknek.

Magas dombormű: a magas domborműnél az alapsík ugyanúgy megvan, mint az előzőeknél, de itt már a kompozíció szinte teljes körplasztikává válik. Sok esetben bizonyos részletei teljesen kinyúlnak a térbe, inkább fülkeszobor hatását keltik, mint domborműt.

Mélydombormű: akkor keletkezik, amikor az alapanyagba, fába, kőbe, márványba, fémbe

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

belevésik az ábrázolni kívánt üzenetet. Legkorábban már az ókori Egyiptomban, a Kr. e. 27. századtól találkozunk kőbe vésett hieroglif vagy hieratikus írással. Mind a mai napig a temetőekben a halottak neveit, születésük és elhalálozásuk időpontját kőbe, márványba vésik. A szabadban elhelyezett mélydombormű sokkal kevésbé van kitéve az időjárás viszontagságainak, mint az ugyancsak szabadban elhelyezett lapos, fél- vagy magas domborművek.

2. Fejleszthető kompetenciák:

<u>Személyes kompetenciák</u>	<u>Szociális kompetenciák</u>	<u>Kognitív kompetenciák</u>
optimizmus alkalmazkodás innováció teljesítménymotiváció kezdeményezőkézség önbizalom	együttműködés kommunikáció befolyásolás	vizuális – plasztikai nyelv logikájának megértése műtípus karakterológiája technikai fogások megértése kérdésfelvetés szimbólumhasználat alkalmazás indukció dedukció ötletelés szintetizálás összefoglaló képesség

3. Korcsoport / évfolyam:

6. évfolyam

(Megjegyzés: az évfolyamok közötti átjárhatóság biztosításának célja az adott csoport fejlettségi, érzékenységi szintjétől is függ, ezért jelen feladat gyakorlati alkalmazása korábbi, de későbbi életszakaszban is megoldható, az önálló munka teljes vertikuma, a feladat sokrétűsége miatt azonban a 6. évfolyamban optimális először, és itt is csak a tehetséges tanulókkal valósítható meg a teljes folyamat.)

4. Előfeltételek / előfeltétel tudás:

A gyakorlati munkánál az eszközök megléte. A diák ismerje a relief és a timpanon fogalmakat.

5. Eszközigény:

Eszközigény: rajz és faragószerszámok, ecsetek, keverőtálak, üveglap.

Anyagigény: tervezőlap, rajzeszközök, gipsz, papírszalag, ragasztó, shell lakk, szappan.

6. Megjegyzések a feladatokhoz:

Műhely jellegű individuális alkotómunka, illetve frontális és egyéni ismeretfeldolgozás a tervezés fázisában. A munkafolyamat a tapintási és látási érzetek összehangolására koncentrál, melyben a tervezéstől a teljes kivitelezés folyamatáig gipszöntés és javítási lehetőségei, patinázás, álpatina festéssel, esetleg az alkotás sokszorosítása is szerepelhet. Bizonyos értelemben az alkotást nemes anyagból, bronzból is lehetséges kiöntetni, de ez anyagi áldozatot is kíván a családoktól, illetve szakember, szobrász közreműködését igényli. **Javasolt óraszám a probléma feldolgozására:** 4-5 óra, melyből 1 tanóra az új ismeretek feldolgozása és tervezés, a többi munkáltató jellegű. A tehetséggondozás megköveteli az egyéni alkotómunka támogatását, így azok a tanulók, akik képesek az alapproblémát megoldani, továbbléphetnek a feladat kiteljesítése irányába. A gyakorlati munkánál jelöltem a tehetséggondozással kapcsolatos lehetőségeket. Természetesen nekik egyéni munkaprogramot célszerű készíteni.

7. Lehetséges megoldások:

R

Isméltés:

A sík és a plasztikus műalkotások közti átmenet szemléltetésére, illetve átalakítási lehetőségeire a gyakorlatban anyag kollázsokat készítettünk, ahol a cél az anyagszerűség, a színhatások és a kifejezőmód változatosságának bemutatása volt.

Paradox módon a grafika és az anyag kollázs is átfordítható, leképezhető egymásból, így művészetpedagógiailag mindegy, hogy melyik a kiindulópont, melyiket transzformáljuk.

1. Anyagkollázs – grafika képanyag mappa képei

J

Motivációs játék:

(A gyakorlati feladat szempontjából akár el is hagyható, emiatt ez a játék nem is olvasható a tanulói oldalon. Színesíti módszertanilag a tanórát, de semmi jelentősége nincs a gyakorlati munka szempontjából. Csak az életkori szakasz szempontjából lehet érdekes.)

Tapintással találd ki, hogy mely pénzérmék lehetnek egy dobozban, illetve melyik a „kakuktkojás” (pl. kavics, anyacsavar stb.)!

Cél a domború-hatás gyakorlati tapintási érzetének játékos tapasztalása, átélése a hétköznapiok számtalan területén. Az anyaghatástól függetlenül relief vagy domború-hatásúnak nevezzük a síkból minimálisan kilépő felületeket, melyeknek jellemzője a tapintási érték és a fény-árnyék hatás dominanciája.

2. Domborhatás – szemléltetés mappa képei

A szobrászatban is jellemző az egy nézőpontra szerkesztett alkotásoknál, hogy a „dombormű jelleg” döntő a mű megjelenésében. Ilyenek a fülkeszobrok, vagy a timpanonok.

3. Fülkeszobrok – timpanonok mappa képei

A dombormű és az érem közti fontos eltérés, hogy az érem használati tulajdonsága, funkciója döntő annak méret-, alak- és felszíni kialakításában. Az érem, ha fizetőeszközként funkcionál, nem lehet túl vastag, ezért átmérője és felszíni kiemelkedései között 4-6% arányú lehet a különbség. A dombormű lehet lényegében karcolt síkszerű, éremszerű, illetve magas dombormű, ahol a faragás plasztikai hatásai szobrászati jellegűek is lehetnek.

4. Domborművek – szemléltetés mappa képei

5. Érmek – szemléltetés mappa képei

R

A Gyakorlati tevékenység fázisai:

 1. A tervezés lényege kettős: egyfelől az éremre jellemző kerek, körszerű kompozíció létrehozása, másfelől az érem magasság-mélység viszonyainak jelölése tónusskálákkal. A gyerekek akkor járnak el helyesen, ha legalább 4-5 rétegű, azaz tónusértékű felületet jelölnek, és a munka részletgazdagságában a ceruza finom részletező tulajdonságának nem kell dominálnia. Ne feledjük, a terv itt a faragást kell, hogy segítse!

6. Tervek – mappa képei

 2. a. Érem alapforma, „gipszpogácsa” öntése kör alakú papírszalagba üveglapon. A feladatot egyszerűbb előkészíteni a tanórára, hiszen így a gipsz kötéseideje nem befolyásolja a munka hatékonyságát. Másfelől több éremalap öntésénél hatékonyabb az előregyártás. Elegendő egyetlen gipszforma öntését bemutatni, ahol a gipsz előkészítését, keverését, és az öntés jellemzőit mutatjuk be.

Érem alapforma vagy „gipszpogácsa” előkészítése: készíts 10-12 cm átmérőjű, 2-3 cm magasságú körszalagot papírból, és ezt tedd üveglapra!

Öntsd ki nem túl híg gipsztejjel, és várj, amíg a gipsz megköt! Ne felejtse el, mindig a vízhez adagoljuk a gipszet és nem fordítva! Kb. egy tejfölös pohár mennyiségű anyag elegendő. Ha elég sűrű a gipsztej, a körszalagokat nem kell az üveghez ragasztani, a híg anyag nem folyik ki. Kb. 15-25 perc alatt a gipsz megköt.

b. A terv átvitele a gipsz alapformára, majd a rajz kontúrjainak bekarcolása.

A forma hátulján a gyerekek gyakorolhatják a karcolást, faragást. Célszerű konkrét feladatot adni ehhez a művelethez, pl. karcolja be a nevét.

(Megjegyzés: a csak karcolt gipszformáról nyomdafestékkal készíthetünk grafikai nyomatot is. Ez a magas nyomtatási eljárás akár már a 2-3. évfolyamban is végezhető kiscsoportos foglalkozásoknál.)

7. A téma bekarcolása – mappa képei

 3. a. Faragás: első a háttér és az alakzatok elkülönítése mélyítéssel, majd a felületek további differenciálása. Újabb karcolás, újabb mélyítés, stb.

Az első képességbeli, tehetségbeli eltérések itt jelentkeznek. A feladat látszatra nem bonyolult, de valójában az, mert egyfelől síkból történik transzformáció domborműi térbe, másfelől grafikus karakterű megjelenítésből, finoman faragott plasztikai megoldást kell alkalmazni.

8. Alakzat és háttér – mappa képei

b. A faragáshoz célszerű kissé benedvesíteni a gipszformát, mert így könnyebb azt faragni.

9. Faragás, javítás – mappa képei

 4. Kifejezetten jó képességű, tehetséges gyerekekkel lehet továbblépni a kész érem sokszorosításának irányába. Ez történhet például plasztilin-negatívba öntéssel, de akár negatív présformát is készíthetünk érmünkről gipszből. Ehhez Shell-lakkal 2-3 rétegben le kell kenni a pozitív éremformát, majd száradás után oldott szappanos folyadékkal kenjük be legalább kétszer. Ez lesz a pozitív és a negatív présforma között a választó anyag. Ismét körbe vesszük érmünket papírszalaggal, és ebbe öntjük a negatívot. Kötés, száradás után szétszedhető a két forma. Ha nehezen akarnak elválni, apró sűrű kalapácsütésekkel, kocogtatással sikerülni fog.

10. Sokszorosítás – mappa képei

 5. a. Patinázás, álpatinázás: először egy sötét alapfestéket vigyünk fel az érmünkre, majd száradás után hengerrel, esetleg ecsettel tehetjük fel az arany- vagy bronzszínt. Én nyomdafestéket használok erre a célra, amely tartóssá teszi az érem felületét.

11. Patinázás – mappa képei

b. A sokszorosító negatív présformával agyagból számtalan másolatot készíthetünk, s így akár mázazni, színezní, egyedileg festéssel is lehet gazdagítani érmünket. A munkafolyamatban a gyermekek tapasztalatokat szereztek az aranyfüsttel való díszítés technikájáról, így ezt jelen téma kapcsán is alkalmazhatják, de már nem sík felületen.

12. Mázas és festett érmek – mappa képei

c. Üveg-rogyasztás: ha égetőkemencénk is van, a duplikált gipsznegatívokba üveget is olvaszthatunk. Ennek hőfoka kb. 640 C-fok.

13. Üveg-rogyasztás – mappa képei

14. Bronzérmek – mappa képei

A tanulói tevékenység folyamatos a tanórák során, melyet célszerű 20-25 percenként értékelni az aktivitás függvényében, illetve a típushibákra és a kreatív ötletekre felhívni a figyelmet.

8. Szemléltetés:

A tanulók gyakorlati tevékenységének felsorolása betűkkel történt.

A szövegben számmal jelöltem az egyes órafázisokhoz tartozó képanyagok mappáit, mert a folyamat így jobban követhető, de itt felsorolom még egyszer a teljesség kedvéért.

Csatolt mappák:

1. **Anyagkollázs** – grafika képanyag mappa képei
2. **Domborhatás** – szemléltetés mappa képei
3. **Domborművek** – szemléltetés mappa képei
4. **Fülkeszobrok** – timpanonok mappa képei
5. **Érmek** – szemléltetés mappa képei
6. **Tervek** – mappa képei
7. **A téma bekarcolása** – mappa képei
8. **Alakzat és háttér** – mappa képei
9. **Faragás, javítás** – mappa képei
10. **Sokszorosítás** – mappa képei
11. **Patinázás** – mappa képei
12. **Mázás és festett érmek** – mappa képei
13. **Üveg-rogyasztás** – mappa képei
14. **Bronzérmek** – mappa képei

9. Fejlesztő értékelés:

A feladat szinte minden gyakorlati fázisa egyéni alkotómunka, mely a képzőművészet jellegéből fakadóan a legszemélyesebb, legeredetibb alkotói tevékenységet hívja elő a tanulókból. Célszerű ezért nagyon „személyre szabott” fejlesztést és értékelést alkalmazni. A probléma erős koncentrációt igényel, amit célszerű a fejlesztés során sokszor hangsúlyozni és az értékelésben figyelembe venni.

10. Felhasználható irodalom:

Szakirodalom listát itt nem adtam meg, mert a csatolt képanyagot elégségesnek tartom a szemléltetéshez, másrészt minden olyan műalkotásokat tartalmazó szakkönyv vagy digitális anyag használható, amely a témában csak fellelhető.
A mappák képanyaga természetesen bővíthető.

